

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יום הכפורים

(חלק בט)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת האזינו, ריב תשרי, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

Kehot Publication Society® and the Kehot logo are registered trademarks of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

יום הכפורים

מכפר⁸ (א כפרה מצד דעם עצם טאָג, וואָס איז (נאָך) העכער ווי די כפרה שעל ידי תשובה⁹) – און מצד דעם זיינען זיי העכער פון די „ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ" (וואָס ענינם איז תשובה);

(ב) דערנאָך איז פאָראַן אין זיי אויך דער ענין התשובה – צוליב וועלכן זיי אויך ווערן אַריינגערעכנט אין די (עשרת) ימי תשובה.

[ביז אַז מען געפינט, אַז די תשובה פון ר"ה ויוהכ"פ איז אַן אַנדערער, אַ העכערער אופן אין תשובה, וואָס איז ניט פאָרבונדן (כ"כ) מיט דער תנועה פון מרירות, נאָר זי איז (בעיקר) אַ תשובה מתוך שמחה¹⁰.

לא מיבעי ראש השנה, ווען מ'טאָר ניט זאָגן קיין יודיים כו"ל¹¹, נאָר אפילו ביום הכפורים (ווען עס איז דאָ אַ חיוב להתיר דות¹²) – פסקינט דער אַלטער רבי¹³: „הלוּבש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקי". ד.ה. אַז די תשובה פון

א. מ'האָט שוין פיל מאָל גערעדט¹ וועגן דעם לשון חז"ל², „עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים" – אַז אין דעם לשון זיינען לכאורה פאָראַן צוויי הפכים: „שבין³ ר"ה ליוהכ"פ" באַווייזט אַז ראש השנה און יוהכ"פ גייען ניט אַריין אין די ימים⁵; פון דעם אָבער וואָס די גמרא זאָגט „עשרה ימים שבין כו" איז מוכח, אַז אויך ר"ה ויוהכ"פ גייען אַריין אין דעם חשבון פון די עשרה ימים, וואָרום צווישן ר"ה און יוהכ"פ זיינען דאָך בלויז זיבן טעג.

וי"ל דעם ביאור אין דעם, אַז אין ר"ה ויוהכ"פ זיינען דאָ צוויי ענינים:

(א) זייער עיקר ענין (וואָס דאָס איז ניט דער ענין התשובה): דער ענין עיקרי פון ראש השנה איז – „תמליכוני עליכם", קבלת מלכותו ית' „ובמה בשופר⁶"; און דער ענין עיקרי פון יום הכפורים איז – „עצמו⁷ של יום הכפורים

1) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144. 1150. ועוד.

2) ר"ה ית, א. יבמות מט, סע"א. שם קה, סע"א.
3) בע"י ר"ה שם: שמר"ה עד יוהכ"פ. אבל בש"ס לפנינו (במקומות שבהערה הקודמת) וכן בע"י יבמות שם הוא ככפנים. וכ"ה בר"ח ר"ה שם. ועוד.

4) ראה בנדו"ז תענית ה, רע"א. בהנשמן בשד"ח כללים מע' הבי"ת כלל עב (ובשו"ת בית אפרים חאו"ח סנ"א שציון שם – ד"הך דעשרת ימים שבין ר"ה כו' ודאי דאיכא דלא דייק ונקט כי הך לישנא").

5) ולהעיר מטאו"ח סתר"ג: אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ. וראה לקמן הערה 16.

6) ר"ה טז, סע"א. שם לד, ב. וראה הנשמן בלקו"ש ח"ד ע' 1354. ח"ט ע' 434. ועוד.

7) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובקריית ספר (להמבי"ט) על הרמב"ם כאן (ולהלן פ"ב)

„עיצומו". וראה ס' המדע (ירושלים, תשכ"ד) בשינויי נוסחאות.

8) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג וד'. וראה תוס' שבועות יג, סע"א: היום עצמו . . מכפר.

9) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך.
10) אף שבכללות – בכל תשובה „לעולם" –

כל השנה) צריך לזכור „לידי שמחה אמיתית" (תניא פ"א ואילך. שם ספ"ד. אגה"ת ספ"י וספ"יא).

וראה לקמן סעיף ד' והערה 29.

11) שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ב.

12) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז וחי. שו"ע אדה"ז שם רסתר"ז (וראה גם טור ושו"ע שם. טור שם סתר"ב).

13) או"ח סו"ט תרי (ממג"א שם סק"ה בשם ס' חסידים סתר"ט).

וע"פ הנ"ל י"ל, אַז דער מקור לזה איז פון דעם לשון חז"ל גופא – „עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ", אַז די (ז) ימים „שבין ר"ה ליוהכ"פ" זיינען אויסגעטיילט פון ר"ה ויוהכ"פ דערמיט וואָס זיי זיינען מיוחד (בלויז) אויף ענין התשובה; משא"כ ברה"ה ויוהכ"פ, וואָס (א) תשובה איז ניט עיקר ענינם, (ב) אויך די תשובה שבהם איז אַן אַנדער אופן אין תשובה, כנ"ל.

ג. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

דער רמב"ם פסק'נט אין הלכות תשובה¹⁷: אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ר"ה ויוהכ"פ היא יפה ביותר כו' (און אין דער הלכה שלאח"ז איז דער רמב"ם ממשיך: יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים.

פון המשך לשון הרמב"ם איז מוכח, אַז דער חיוב תשובה ביום הכפורים איז נאָך מער ווי אין די פריערדיקע ט' הימים – איז ווי שטימט עס מיט הנתבאר לעיל, אַז דער ענין התשובה איז מער בהדגשה אין די ז' ימים לגבי (ר"ה ו)יוהכ"פ?

לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז דאָס וואָס עס איז פאַראַן אַ חיוב תשובה ביום הכפורים איז עס ניט ווייל יום הכפורים מצד עצמו איז מיוחד לתשובה,

ליוהכ"פ". אבל שם הוא לענין אכילה בטהרה שהצורך להזהיר ע"ז הוא מלכתחילה רק לז' ימי חול"ם (ל' הטור שם): משא"כ הענין דעשרת ימי תשובה, שגם ברה"ה ויוהכ"פ צ"ל ענין התשובה. (17) שם ה"י.

יוהכ"פ טאָר ניט זיין בסתירה צום יו"ט שבו, און דעריבער טאָר מען ניט טראָגן אַ „שק מחמת תשובה“¹⁴.

ב. דערמיט וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס עס שטייט אין סידור האריז"ל¹⁵ וועגן די (עשרת) ימי תשובה, וז"ל: „מי שיחזור בתשובה גמורה ויתענה בז' ימי התשובה נמחל לו כל עונותיו . . יום ראשון מז' ימי התשובה ביום א' דשבת מתכפרים לו כל עונותיו שחטא ביום א' דשבת, וכן ביום ב' כו"ו. ד.ה. אַז יעדע רער פון די שבעת ימי השבוע צווישן ר"ה ויוהכ"פ איז כנגד זיין באַטרעפנדן טאָג מימי השבוע דכל השנה כולה.

פון דעם איז פאַרשטאַנדיק, אַז די ז' ימים זיינען אויסגעטיילט (אפילו פון ר"ה ויוהכ"פ) בענין התשובה, ביו, אַז דוקא אויף זיי זאָגט מען אַז זיי זיינען כולל אין זיך (בנוגע לענין התשובה) כל ימי השנה.

ולכאורה: וואו געפינט מען אַז מ'זאָל אויסטיילן „ז' ימי התשובה“¹⁶ (פון די עשרת ימי תשובה)?

(14) והרי החיוב תשובה דיוהכ"פ הוא מה"ת (ראה לקמן סעיף ג), ואילו החיוב דכסות נקי' הוא רק מדברי קבלה (ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וראה קו"א לסרמ"ב סק"א דלדעת הרמב"ם לכבדו בכסות נקי' הוא מדרבנן), ולמה לא דוחה „שק מחמת תשובה“ את החיוב דכסות נקי'? אלא שמכיון שענינו (העיקר) דיוהכ"פ הוא מה שעצמו של יום מכפר, לכן, התשובה דיוהכ"פ היא תשובה מתוך שמחה (ולא ב"שק"). ולהעיר מס' חסידים סתר"ז: ביוה"כ . . צריך לקרוע הלב ולא בהגדים. – וראה במפרשי הפסוק יואל ב, יג.

(15) עשי"ת.

(16) בטאו"ח סתר"ג בשם הירושלמי „שבעה ימים“, וממשיך ש„אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה

(* ראה ראשית חכמה ש' התשובה פ"ג ד"ה עוד לתשובה) המקורות והטעמים ד, תשובה צריך שק. ש"ה מס' ר"ה בתחלתה. שם מס' יומא (רלב, א).

(* היינו בניגוד לגלג, אבל נכלל בזה גם יום השבת. ולהעיר מדרכי משה שם.

וואָס „יום הכפורים הוא זמן תשובה“²¹; ביום הכפורים איז פאָראַן אַ חיוב תשובה אַלס „זמן תשובה“²² (ניט נאָר אַלס יום כפרה).

[און דאָס איז מתאים צום לשון רבינו יונה הידועה (בשערי תשובה שלו)²³, אַז „מצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים שנאמר“²⁴ מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“].

מוז מען זאָגן, אַז אע"פּ וואָס יוהכ"פ איז טאָקע מיוחד (אויך) אויף ענין התשובה, פונדעסטוועגן איז דאָ אַ חילוק עיקרי צווישן דער תשובה מיוחדת אין די (עשרה) ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ און – תשובת יוהכ"פ. דער חיוב מיוחד ביוהכ"פ „לעשות תשובה ולהתודות“ איז ניט פאָרבונדן מיט דער מעלה מיוחדת

נאָר דאָס איז (בלוויז) אַ תוצאה פון דעם ענין עיקרי (הנ"ל) פון יוהכ"פ – „עצמו של יום הכפורים מכפר“¹⁸: וויבאָלד דער רמב"ם פסק'נט אַז „עצמו של יום הכפורים מכפר לשבים (דוקא)“¹⁹, דעריבער לייגט זיך אַ חיוב תשובה אויף כאו"א, כדי עס זאָל קענען זיין דער „נצמנו של יום הכפורים מכפר“, די תשובה נעמט אַראָפּ אַ דבר המונע²⁰.

אַבער עס איז אַ דוחק גדול צו מפרש זיין אַזוי אין רמב"ם, ווייל פון פשטות המשך לשון הרמב"ם – „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים“ – איז משמע, אַז דער חיוב תשובה ביום הכפורים איז (ניט אַ תוצאה פון אַן אַנדער זאָך, דערפון וואָס „עצמו של יום הכפורים מכפר“ – נאָר) מצד דעם²⁰.

לשבים“ היינו רק תנועה כללית ד"שב", ולא עשיית תשובה ממש. ע"ש. (21) ודוחק לומר שמש' הרמב"ם „לפיכך חייבים... לעשות תשובה“ בא בהמשך ל„והוא קץ מחילה וסליחה“ (דהיינו מה שעצמו של יוהכ"פ מכפר). ובפרט שפשטות לשון הרמב"ם „והוא קץ כו'“ (ולא „שהוא קץ כו'“) משמעו שהו"ע נוסף (ולא טעם אלפניו). ודוחק לפרש מפני שמתחיל „יום הכפורים (היינו זמן כפרה) הוא זמן תשובה כו'“.

(22) וכן משמע ממ"ש במו"ג ח"ג רפמ"ג: ענין צום כפור... שהוא נותן דעת התשובה... יום תשובה ועבודה גמורה. ע"ש. (23) שער ב' אות יד בסופו. ועד"ז כ' בשער ד' אות יז. – אלא שצ"ע שהרמב"ם לא הביא הפסוק דמכל חטאתיכם גו' (כמו שהביא בנוגע לעשרה ימים הכתוב „דרשו גו'“). (24) אחרי (טז, ל) שתחלתו „ביום הזה“ – יוהכ"פ.

(18) כן משמע שמפרש בקרית ספר (להמב"ט) על הרמב"ם כאן*. וראה גם לשון החינוך (מצוה יוס): ועובר כו' ולא התודה כו' ביוהכ"פ שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה בטל עשה זה – ומשמע דחיוב יודיו (ותשובה) הוא רק הכשר לכפרת יוהכ"פ. וראה כלי יקר אחרי טז, ל. וכן מפורש בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרו: כיון שיוה"כ הוא יום הסליחה וכפרה... לפיכך צריך כל אדם שיתודה על חטאיו כו' (ולכן, מצות וידיו מן הדין הוא בתחלת זמן הכפרה, ע"ש).

(19) שם פ"א ה"ג. ועד"ז בהל' שגגות פ"ג ה"י (וכן נפסק בשו"ע אדה"ז שם סו"ס תרו). (20) ע"ד (ולא ממש) אר"י הוא דרביע עלי' (עירובין עה, ב). ועוד. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו.

(20*) וכן צ"ל עפ"משנת"במ"א (לקו"ש חכ"ע' 127 ואילך), דמ"ש הרמב"ם „עצמו של יום מכפר

(* אבל י"ל שכונתו שהחייב זידידי הוא (גם) מחמת כפרת יוהכ"פ. ולהעיר שענין זה כותב (לא) אמ"ש הרמב"ם, חייבים... להתודות ביוהכ"פ, כ"א) על המשך ההלכה „מצות וידיו יוהכ"פ שיתחיל כו'“. וראה שו"ע אדה"ז שהובא בפנים ההערה. ואכ"מ.

אז די אַלע עשרת הימים זיינען „זמן תשובה“, וכשמים „עשרת ימי תשובה“²⁵ – איז ווי זאָגט ער גלייך דערנאָך אז (נאָר) „יום הכפורים הוא זמן תשובה“ (פון וועלכן עס קומט אויס אז די עשרה ימים זיינען ניט „זמן תשובה“)?
וי"ל דעם ביאור בזה:

בכלל איז תשובה אַ מצות עשה שאין הזמן גרמא. גלייך ווי מען באַגייט אַ חטא לייגט זיך אויפן חוטא אַ חוב צו טאָן תשובה (ווי דער רמב"ם שרייבט אין דער „כותרת“ פון הלכות תשובה: מצות עשה . . שישבו החוטא מחטאו²⁶); דער חוב צו טאָן תשובה אויף אַ חטא איז ניט פאַרבונדן מיט אַ זמן מיוחד – ס'איז אין יעדן זמן אויב מ'האָט געטאָן אַ חטא.

און דאָס וואָס מען זאָגט בנוגע די עשרה הימים שבין ר"ה ויוהכ"פ אז זיי זיינען אויסגעטיילט אין ענין התשובה – איז ניט דער פירוש אין דעם אַז אין די עשרה ימים קומט צו אין דעם עצם חוב תשובה²⁷, נאָר אַז די תשובה אין די טעג איז (כדיוק לשון הרמב"ם) „יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“: וויבאַלד אַז אין די עשרת הימים איז אַ מצב פון „בהמצאו . . בהיותו קרוב“²⁸, איז איינע פון די תוצאות דערפון, אַז דורך דעם

אין דער תשובה פון די עשרה ימים (וואָס „יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“) – און ווי ס'איז אויך מודגש אין חלוקת ההלכות אין רמב"ם: דעם חוב תשובה ביום הכפורים זאָגט ער (ניט אין דער ועלבער הלכה וואו ער רעדט וועגן דער מעלה פון די עשרת הימים, נאָר) אין אַ באַזונדער הלכה –

און דערפאַר, ווען מען רעדט וועגן די עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ אַלס עשרת ימי תשובה, איז אדרבה: מען טיילט אויס די ז' הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ (מצד דעם וואָס זיי זיינען מיוחד לענין התשובה, כנ"ל), ווייל דער חוב תשובה ביום הכפורים איז אַן ענין בפ"ע.

בסגנון אחר: דאָס וואָס די עשרת ימי תשובה זיינען אויסגעטיילט אַלס טעג פון תשובה, איז מצד דעם וואָס דעמאָלט איז דער אויבערשטער „בהמצאו . . בהיותו קרוב“, וואָס דאָס טוט אויף אַז די תשובה זאָל זיין „יפה ביותר“ (כדלקמן סעיף ד'), און בנוגע צו ר"ה ויוהכ"פ דריקט זיך אויס דער „קירוב“ צום אויבערשטן אין אַ העכערן ענין ווי תשובה (בר"ה „תמליכוני עליכם“, ויוהכ"פ – „עצמו של יום מכפר“): דערנאָך קומט צו אַ באַזונדער ענין אין יום כיפור – אַ חוב צו טאָן תשובה (כפשוטה).

ד. וועט עס זיין פאַרשטאַנדיק לויטן ביאור בלשון הרמב"ם הנ"ל „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל כו" – דלכאורה תמוה:

דער רמב"ם האָט דאָך ערשט געזאָגט אין דער הלכה שלפנ"ו אַז „אעפ" שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה הימים כו' היא יפה ביותר כו'“, און ווי ער טייטשט אָפּ אַז דאָס איז (אפילו) ביחיד, וואָס דערפון פאַרשטייט מען

25 ולהעיר מהגירסא ברמב"ם כאן (ראה ס' המדע – ירושלים, תשכ"ד) „בעשרת ימי תשובה שבין כו“.

26 ראה בארוכה לקו"ש חל"ח ע' 18 ואילך (חידושים וביאורים בש"ס ח"א ס' יח) (וש"ן) שמוה מוכרח דגם התשובה עצמה היא מצוה (ולא רק הוידי').

27 ברמב"ם שם פ"ג ה"ג"ד שהאדם צריך לעשות תשובה בימים אלו מחמת הדין דר"ה כו'. אבל אי"ז חוב נוסף של תשובה מצד עצמה.

28 ישע"י נה, ו. מקומות שבהערה 2. רמב"ם כאן.

[און דער ענין אין יוהכ"פ איז ניט פאַרבונדן (דוקא) דערמיט וואָס ער איז פון די עשרה ימים ווען דער אויבער-שטער איז „בהמצאו . . בהיותו קרוב“ וואדרכה: דער „בהמצאו . . בהיותו קרוב“ ביום הכפורים דריקט זיך אויס אין אַ העכערן ענין ווי תשובה – דאָס וואָס „עצמו של יוהכ"פ מכפר“ (כנ"ל סעיף א).]

ה. לויט דעם קען מען אויך מסביר זיין דעם גדר החיוב „לעשות תשובה . . ביום הכפורים“ – דלכאורה איז ניט גלאַטיק:

ממה־נפשך: האָט מען באַגאַנגען אַ חטא, איז מען מחוייב אין תשובה באיזה זמן שיהי' (אינו שייך לחיוב פון יום הכפורים); און אויב מ'האָט ניט קיין חטאים – איז בכלל ניט שייך קיין (חיוב) תשובה (מצד יום הכפורים)?

עס זיינען פאַראַן אחרונים וואָס לער-נען אַז דער חילוק איז: דער חיוב תשובה בכלל האָט ניט קיין זמן מסוים, און דערפאַר, כל זמן דער מענטש לעבט און קען תשובה טאָן, האָט ער נאָך ניט מבטל געווען די מ"ע פון תשובה (און נאָר ווען מת בלא תשובה איז דאָמאָלט ביטול מ"ע³¹); משא"כ ביוהכ"פ איז דאָ אַ מ"ע צו תשובה טאָן ביום זה, און אויב מ'טוט ניט תשובה ביוהכ"פ האָט מען מבטל³² געווען די מ"ע³³.

קומט צו אַ תועלת (אויך) לגבי ענין התשובה, אַז „היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד“.

[ויש לומר, אַז מיטן לשון „יפה ביותר“ איז דער רמב"ם (אויך) מרמז, אַז די תשובה פון עשי"ת איז מיט מער געשמאַק און שמחה. און דאָס זאָגט דער רמב"ם „אע"פ שהתשובה . . יפה לעולם“ – אַ גאַנץ יאָר קען עבודת התשובה זיין מתוך שמחה²⁹, וואָרום כאָטש תשובה איז פאַרבונדן מיט דער התעוררות פון חרטה כו' מתוך מרירות, דאַרף מען אָבער בשעת מעשה זיין בשמחה דערפון וואָס די נפש איז „שבה אל בית אבי' כנעוריו“³⁰,

אָבער אין די עשרת הימים איז תשובה „יפה ביותר“ וואָרום וויבאַלד אַז דער אויבערשטער איז „בהמצאו . . בהיותו קרוב“, איז דאָך די שמחה דערפון וואָס מ'ווערט נעענטער צום אויבערשטן – ביתר שאת וביתר עוז].

דער אויפטו פון יום הכפורים איז אָבער, אַז – „יום הכפורים הוא זמן תשובה . . לפיכך חייבים . . לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים“: דער זמן פון יום הכפורים איז מחוייב תשובה. ס'איז ניט (בלויז) דער פירוש, אַז דער זמן פון יוהכ"פ מאַכט אַז די תשובה זאָל זיין גרינגער, העכער וכו' – נאָר דער זמן שאַפט אַ חיוב תשובה.

29 וואדרכה: אם בקיום כל מצוה צ"ל שמחה, עאכ"כ בתשובה שהיא למעלה מכל המצות (שלא כן בכוחה לתקן הפגמים שע"י העדר קיום התומצ" – ראה גם לקמן סעיף ח), כמדובר כמ"פ. ולהעיר מאגה"ת מהד"ק (ע' תקכה) – הוצאת קה"ת, תשמ"ב.

30 ל' התניא פל"א (מ, סע"א). וראה לעיל הערה 10.

31 ע"ד (חיוב כרת) במצות מילה (רמב"ם הל' מילה פ"א ה"ב).

32 ראה חינוך – נעתק לעיל הערה 18.

33 ולאחרי יוהכ"פ עד יוהכ"פ הבא – לכאורה דינו כמאחר תשלום קרבנותיו – בין רגל לרגל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. וראה מפרשים שם. ר"ה ו, א"ב. תמורה יח, ב).

אדע וחסאתי נגדי תמיד". און היות אָז „אין³⁶ צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", איז דאָך אַלעמאַל דאָ אַרט אויף תשובה פאַר יעדן איינעם, ווייל „וחסאתי (אע"פ שנתכפר כבר) נגדי תמיד" (כשם ווי „חוזר ומתודה עליהן")³⁷.

דער חילוק אין דעם איז נאָר: ווען די סיבת החיוב לעשות תשובה איז דער מצב (חטא) האדם – איז אויב דער אדם האָט (ניט חוטא געווען, אָדער) שוין תשובה געטאָן אויפן חטא (ער האָט עוזב געווען דעם חטא, וואָס דאָס „בלבד" איז „מצות התשובה מן התורה")³⁸ איז ניטאָ

אַבער פון לשון הרמב"ם „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים כו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה כו' ביוהכ"פ" – וואָס די הדגשה זאָגט דער רמב"ם דוקא לגבי דעם חיוב תשובה דיום הכפורים – איז משמע, אָז עס קומט צו אַ הוספה אין דעם עצם חיוב התשובה, עס איז אָן אַנדער חיוב ווי דער חיוב תשובה בכל ימות השנה, וואָס דעריבער איז „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל . . חייבים הכל לעשות תשובה".

1. וי"ל ההסברה בזה:

בכל ימות השנה איז דער מצב הגברא (וואָס האָט חוטא געווען) – די סיבה וועלכע שאַפט דעם חיוב תשובה אויפן אדם. ממילא איז ניט שייך צו זאָגן אָז „חייבים הכל לעשות תשובה" – עס ווענדט זיך צי דער אדם איז אין אַ מצב וואָס פאָדערט תשובה אָדער ניט.

משא"כ ביוהכ"פ איז דער זמן די סיבה אויפן חיוב תשובה, ובמילא איז עס שייך צו אַלעמען – עס איז „זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים . . חייבים הכל לעשות תשובה"; אין דעם חיוב מחמת הזמן איז ניטאָ קיין הגבלה און עס איז חל אויף „הכל".

– ס'איז קיין קשיא ניט: סוף־סוף ווי איז פאָרט שייך צו מחייב זיין „הכל" אין תשובה – תשובה (כפשוטה) איז דאָך שייך נאָר אויב מ'האָט אַ חטא!

באָוואָרנט עס דער רמב"ם גלייך אין דער הלכה שלאח"ז³⁴: „עבירות שהתודה עליהם ביום הכפורים זה חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר אע"פ שהוא עומד בתשובתו שנאמר³⁵ כי פשעי אני

(34) ה"ח.

(35) תהלים נא, ה.

(36) קהלת ז, כ.

(37) בבית אלקים (להמבי"ט) שער התשובה פ"ו (ד"ה עוד אפשר) ד, „אפשר לומר כי לא הזכיר כאן כי אם היודי ולא התשובה כי אינו צריך לחזור ולשוב על מה שחטא מקודם כיון ששב מקודם אבל להעלותו על שפתיו בוידוי הוא צריך (והטעם –) להיותו נזכר שלא ישוב עוד".

אבל ע"פ משנת"כמ"פ (ראה לקו"ש (והידושים וביאורים) שבהערה 26. לקו"ש ח"י"ו ע' 194) שגדר היודי הוא מה שהאדם מבטא בשפתיו החרטה שבלבו (וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב), מובן לכאורה, דכאשר מתוודים בפה צ"ל בשעת מעשה הרגש החרטה שבלב (ולהעיר ממ"ש המבי"ט עצמו בקרית ספר (ריש הל' תשובה) „התשובה והיודי מצוה אחד היא שאין יודי בלי תשובה"). – והרי אדה"ז מפרש הענין דוחטאתי נגדי תמיד לענין תשובה, כדלקמן סעיף ז. וראה שערי תשובה לר"י בסופו.

ומה שלא הזכיר הרמב"ם „תשובה" – י"ל כי נכלל במה שממשיך שם, שהוא עומד בתשובתו". ואכ"מ.

(38) אגה"ת פ"א (צא, רע"א). וראה לקו"ש ח"י"ו ע' 197.

(* אבל י"ל שמספיק מה שכבר גמר בלבו בעבר (וזהו מה שאומר בשפתיו). ובפרט עפמ"ש בבית אלקים שם רפ"ג בנוגע לוידי, שעי"י „שגומר בלבו כו' ואומר דברים אלו בפיו ובשפתיו אז יבוש ויכלם מלשוב עוד למה שחטא", שלכאורה ענין זה אפשר גם מבלי שיתעורר עתה ברגש של תשובה כו'. וראה לקו"ש ח"י"ו ע' 213. ואכ"מ.)

בסגנון אחר קצת: מצד דעם עלי' פון אַ אידן ביום הכפורים, פאָדערט זיך תשובה אויף ענינים וואָס פאָר יוהכ"פ (ווען ער איז געווען אין אַ נידעריקערער מדריגה בעבודת ה') זיינען זיי (לגבי המדריגה ההיא) ניט פאָררעכנט געוואָרן ווי חטאים⁴¹. כידוע⁴² הביאור אין דעם וואָס מען זאָגט ברכת סלח לנו „בת־פילת“⁴³ שמונה עשרה .. ולא קודם התפלה“.

ח. דער ביאור ע"פ פנימיות הענינים אין דעם וואָס דוקא יום הכפורים איז „זמן תשובה“:

תשובה איז העכער פון דעם גדר פון זמן, הרהר תשובה ברגעא דתא^{43*} — נעשה צדיק גמור⁴⁴ (וואָס דערפאָר איז תשובה ברגעא חדא ממלא כל הפגמים פון משך זמן רב). דער כח אין תשובה קומט דערפון וואָס תשובה איז פאָרבונדן מיט הקב"ה עצמו (כמחז"ל⁴⁵ אַז דוקא הקב"ה האָט געזאָגט „יעשה תשובה ויתכפר לו“).

[ועד"ז באַ דעם אדם איז די התעוררות תשובה פאָרבונדן מיט עצם

אויף אים קיין חיוב נאָכאַמאָל צו נתעורר ווערן בתשובה על חטא זה (אע"פ וואָס „וחטאתי נגדי תמיד“);

ביום הכפורים אָבער, וואָס דער זמן איז מחייב תשובה, און עס לייגט זיך אַ חיוב אויף „הכל לעשות תשובה“ — איז אויב ס'איז געווען בחייו אַן ענין אויף וועלכן ס'איז מעגלעך תשובה³⁹, איז מען אין דעם מחוייב, וויבאַלד „וחטאתי נגדי תמיד“, ובמילא איז דאָס שייך צו יעדערן — „חייבים הכל לעשות תשובה“, כנ"ל.

ז. ויומתק ע"פ המבואר אין תניא⁴⁰ בענין „וחטאתי נגדי תמיד“, אַז אע"פ וואָס „כבר עשה תשובה נכונה“, איז בשעת אַ איד ווערט נתעלה אין אַ העכערער מדריגה אין עבודת ה', פאָדערט זיך פון אים אַ „תשובה עילאה יותר“.

ועד"ז בעניננו: מצד מעלת היום פון יום הכפורים, וואָס יעדער איד ווערט נתעלה כו', איז אפילו די ענינים אויף וועלכע מ'האָט שוין פריער תשובה גע-טאָן אַ „תשובה נכונה“, דאָרף מען ביוהכ"פ האָבן אַ העכערע תשובה.

41 להעיר מד"ה החלצו תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' טד), ועוד — בטעם שגם צדיק גמור אומר הוידוים דעש"ת, „מפני שלפי אמיתות גדולתו ורוממותו גם העבודה האמיתית לחטא יחשב כו“.

42 ראה תו"א וארא נה, ד. מג"א צה, סע"ג. תשא בהוספות קיא, סע"ג ואילך. ועוד.

43 ל' התו"א וארא שם.

43* זח"א קכט, סע"א.

44 קדושין מט, ב (בגירסת האור זרוע סי' קיב). אלא שמפני דספּק אם הרהר ה"ז ספק קידושין (תוס' ר"י חזקן ורא"ש שם. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"ב).

45 ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. פסיקתא דר"כ פ' שובה. יל"ש תהלים מזמור כה.

39 יתרה מזה נלפענ"ד (והנפק"מ להלכה): (א) המקדש אשה יתכף להתחלת חיובו במצות (ומציאות עבירות בחייו) ע"מ שהוא בעל תשובה* — אינה מקודשת, (ב) אעפ"כ שייך אצלו „זמן תשובה“ ע"ד שיש אצלו „זמן זרע וקציר“ אף שאין לו שדה, (ג) אם נדר ע"מ „שאעשה דבר פלוני בזמן תשובה“ ועשה ביוהכ"פ — מחוייב לקיים נדרו.

40 פכ"ט (לו, ב).

* ברמ"א (ושו"ע אדה"ז) או"ח טו"ס שמו, דאם עבר עבירות בקטנותו, טוב לו שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה ולכפרה. אבל כאן שטע"פ דין „אין צריך לתשובה“ (רמ"א ואדה"ז שם), אינו בגדר „בעל תשובה“.

איז „יחידה“, כדאיתא בתוספות⁴⁹. (ב) „יום אחד“ איז (אין זמן גופא) אַ זמן וואָס ווייזט אויף העכער פון הגבלה והתחלקות. כמבואר אין תורה אור⁵⁰ דער טעם וואָס שבועות איז יום אחד, ווייל שבועות איז „זמן קבלת התורה . . . שהוא בחי' יחידה שלמעלה מהתחלקות“, עצמו – דער עצם זמן פון יום הכפורים איז אַ „כלי“ אויף ענין התשובה (שלמעלה מזמן⁵¹) – „יום הכפורים הוא זמן תשובה“.

(משיחות ש"פ האזינו; ר' תשרי תשכ"ז)

נשמתו וואָס איז אַלעמאַל גאַנץ⁴⁶, און דעריבער ווערט פון דאָרט נתמלא דער פגם אין דער הארת והתפשטות הנשמה].

נוסף ביום הכפורים: הנ"ל איז נמשך בגלוי מצדע אין זמן – „זמן תשובה“. יוהכ"פ פועל'ט אַז אידן זיינען (כמלא-כים⁴⁷) – העכער פון וועלט. און דאָס קומט אַראָפּ אין זמן פון יוהכ"פ, וואָס ווערט אָנגערופן אין תורה⁴⁸ „אחת בשנה“, וואָס: (א) דער פירוש פון „אחת“

49) ד"ה עד אחת – מנחות ית, א. וראה תו"א שבהערה הבאה.

50) בהוספות יתרו – קט, סע"ד ואילך.
51) להעיר מצפע"נ מהד"ת (עא, ד) בנוגע לצום דיוהכ"פ שהוא „לא בגדר מספר . . . עצם היום“. ע"ש.

46) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב, תניא ספכ"ד. ובכ"מ.

47) טאו"ח סתריו (מפדר"א פמ"ו). שם סתריו"ט (ואדה"ז שם ס"ט) – מדב"ר פ"ב, לו. רמ"א ושו"ע אדה"ז שם ס"ט תרי.

48) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

